

Első évi folyam.

12. szám.

Március 19. 1865.

Chinchilla herceg.

(Beszély.)

Jókai Móról.

A Manzanares partjain már virágoznak a mandulafák s a Guadarama hegyhátakon még fehérlik a hó.

A sikon a tavasz, a mosolygó menyasszony, piros virággal a fején, sárgazöld pázsit, ruhában, ne-felejs-kék tavak nevető szemeivel; a tetőn az agg, féltékeny völegény zuzmarás szakálával ködös roskedvével, jég alatt bujdokló patak-ereivel, a kinek nagy biztatás kell, hogy rágondolja magát s letegye hősüvegét s felöltözködjék gesztenyefáinak egyszínű, komor sötétzöldjébe.

Don Calasaynd mégis inkább lakik ott a Guadarama hegy havas gerincén, mint ide lenn a Manzanares parti kastélyában, melyet mór építészek emeltek, mór pénzzel fizetve.

Már két éve, hogy telet nyarat ott tölt a rideg lovagvárban, pedig szép fiatal felesége van.

Egyik azt mondja „pedig,“ másik azt mondja „azért, mert...“

Don Alfonzo de Calasaynd a meghalt király főlovászmestere volt, s annak kalandos életében sokféle szerepet játszott, hol cselszövőt, hol szerelme, néha hőst is. Győzte karddal, észszel, szenvedélyel.

Mikor aztán a mostani király, Transtamare Henrik, elődét, a pápától kiátkozott, s a mór feje delemtől pártolt Kegyetlen Pétert legyőzte, ő is egyike volt azon álcásoknak, kik a királyllyal együtt Afrikába akartak menekülni s utközben elfogatva, a győztes sátorába vitettek.

Ott volt és látta, midőn Péter király győztes

ellenfelének szeme közé vágta szarvasbőr keztyűjét, s azután kardot rántva, megrohanta őt egyedül hadvezérei közepett. Igaz, hogy Transtamare Henrik toledői vasa Péter király háta közepén jött ki s don Calasaynd sárga sarui a Bourgognei Raymond királyi család utolsó ivadékának vérért taposták fel; de azért csak mégis látta ő Henrik királyt arcul ütette; s egy arcul ütött embert királyának nem vallhatott.

Ez volt az oka, — az ő állítása szerint, — a miért megesküdött apjának hamvára, a szentekre, és saját kardvasára, még pedig ipa és sógora előtt, hogy a mig ez arcul vert király fog ülni Castilia szeplőtlen trónján, addig az ő sarkantyus lépteinek viszhangját nem hallják meg Madrid utcái. Element nejjével, a szép Palombával együtt, vendégszeretetlen várába, föl a hegyek közé, s ott lakott álló két esztendeig, nem látogatva senkit s nem látogatva senkitől.

A soknyelvű világ pedig más okait is keresi távollétének. Beszélnek régi titkokról, Padilla Mária, a volt király kedvese idejéből: a méregitalról, melylyel a törvényes királynét őseihez küldék, a szaracénokkal kötött nagy barátságról, Albohacen aranyairól, még arról is, hogy don Alfonzo maga is mohamedánná lett, királyával, Péterrel együtt, hogy a mór fejedelem segítségét megnyerje.

Sőt még azt is beszélnek, hogy don Alfonzónak alapos okai vannak azon gyanuval üzni el álmai nyugalmát, hogy neje, a szép Palomba, aligha nem gondol egyre azok közül, a kik Péter király

pallosa elől Madridból elmenekültek, s Henrik királylyal oda ismét visszatértek.

Pedig Don Calasaynd csak hat évvel volt idősebb a neje apjánál, s azt még ez idő szerint is nagyon veszélyes udvaroncoknak tartották az asszonyok körül. Bizonyosság arra, hogy az életkortól nem függ a szeretetreméltóság.

Don Manuel de Ixoa, Palomba atyja, e leányán kívül még számos új névvel szaporítá nemcsak a keresztyén világot, de mint a rossz világ mondja, még a zsidót is, s különösen sokat tudott suttogni a hír arról a leleményességéről, a mivel a megunt nőket egymás után hagyta menni — az örökké valóságba.

Utolsó előtti nejét — ez volt az ötödik, — épen a máglyára küldé. A nő varázsló volt és eretnek. Kegyes férjnek ily bünt nem szabad házánál elturni. A gonosz világ nem átalta azt az indokot is rá keresni, hogy az ifjú nő szemei nagyon sokszor találkoztak egy szép ifjú zsidó lovag szemével, a kit Don Peixotonak hittak. Az igaz, hogy Don Yaime, e nő fia, későbbi időkben nagyon felőtlenül emlékeztetett arvonásaival Don Peixotora, a mi, mint tudva van, onnan ered, ha a nők valakit nagyon megcsodálnak.

Hatodik nejétől született Palomba. Ez a hatodik olyan szerencsés volt, hogy leánya születésekor meghalt.

Donna Palombát gyermekkorától fogva kolostorban növelték, s onnan csak akkor hozták ki, midőn Don Alfonzóval oltárhoz kellett járulnia.

Ez akkor történt, midőn Transtamare Henrik a trónra lépett. Donna Palomba a kolostorból egyenesen az alta viájai vár falai mögé vándorolt, még pedig zárt és lefüggönyözött öszvérhintóban, hogy még a tájat sem láthatta, melyen keresztül vitték.

Két esztendő telt le, hogy Don Calasaynd hiven megülte fogadását alta viyai várkastélyában, hogy onnan le nem jön addig és meg nem nézi a hatvankét templomos Madridot, a míg Transtamare Henrik fog ülni Castilia trónján.

Henrik király pedig nagyon jól ült azon a trónon, és senki sem háborgatta őt rajta.

Egy este, Don Manuel de Ixoa hálószobájának a falán háromszor megkopogtatták a táblát. Titkos folyósó rejtekekajtaja volt ott, melyet csak hárman ismertek, Don Manuel, a fia Don Yaime, és a veje, Don Alfonso.

Don Manuel és Don Yaime együtt voltak a szobában. Ki lehet tehát a titkos kopogtató?

Don Manuel maga sietett fölnyitni a rejtekekajtót. A keményfa táblázat egy kockája fölemelke-

gett s a ki belépett rajta, senki sem volt más, mint maga Don Alfonso.

A két férfi bámulva szegzé rá szemeit.

Don Manuel gúnyos dölyffel fogadta vejét:

— Transtamare Henrik még mindig király.

— Tudom, felelt az érkezett s széles kalapját még mélyebben húzta szemébe, köpenyébe még jobban beburkolózott s leült a kandalló elé egy karszékbe.

— Ön arra esküdött, Don Alfonso, monda neki Don Manuel, hogy nem fogja addig lépteinek hangját hallani Madrid, a míg Henriket királynak hívják Castiliában.

— Ki hallotta, hogy esküdtem?

— Mi ketten.

— Önök nem mondják ezt tovább.

— A szentekre esküdött ön.

— Azok nem szólnak senkinek.

— És kardjára.

— Annak a markolata az én kezemben van.

— Apja hamvaira esküdött.

— Ki tudhat e felől bizonyost? Hátha nem is ismerem? Egyébiránt teszék róla, hogy lépteim hangját ne hallják Madridban, zsellyeszékben fogom magamat hordatni.

Don Manuel nevetett. Nem hizelgésből tette.

— De nem jöttem én ide enyelegni, kiálta fel dacosan don Alfonso, s felugrott helyéből és lecsapta kalapját, szabadon hagyva arcára, nagy kopasz komlokára sütni a kandalló világát. — Mikor egy spanyol nemes az arcába sütő világosság előtt megvallja: én megszegtem adott szavamat, akkor nagy dolognak kellett vele történni. De megszegtem volna azt, ha Salamon pecsétjével lett volna is lepecsételve s ha halva volnék is, fölkelnék a kriptából, hogy bejőjsek Madridba. Hallgassatok rám, mi történt velem, s aztán ítéljete: megtöri-e e történet az adott szavat?

Don Alfonso aztán így kezdett mesélni:

„Jó két öles a fal, mely aldaviajai váramat köríti, s kívül rajta még két öl mély az árok, tele hegyes sánckarókkal; sok szaracént és franciát látott az megszegyenülve visszavonulni.“

— Nem hagyhatnád a kérkedést máskorra?

— Igaz. „Tehát csak azt mondom, hogy váram fala elég magas, váram árka elég széles. S én várfalam erkélyén, a hol reggelenként a kastély üreit szoktam kürttel költögetni, ezelőtt negyed nappal a párkányzaton, mely alig tenyérynyi széles, egy tökéletes lópatkó nyomot találtam. A párkány poros volt, a patkónyom egészen kivethető volt rajta. Hogy jöhetett oda ez a lópatkó nyom?“

Erre a kérdésre bizony egyik ur sem tudott neki felelni.

Don Alfonzo folytatá :

„Tegnapelőtt, midőn ismét az erkélyre lépek, korán hajnalban, midőn még mindenki alszik : egy teve lábnyomot találok a párkányzaton. Azon éjjel eső esett; a sáros lábnyom tökéletesen kivehető volt. Hogy jött oda ez a teve lábnyom?“

Azzal sem szolgálhattak neki.

„Ma reggel pedig, kora szürkületkor, egész éjjel esvén a hegyek között a hó, az erkély párkányán egy madár lábnyomot találtam.“

— Már az könnyen odamehetett; szólt bele Don Yaime.

— „De nem valami apró repülő madár lábának a nyoma volt az, hanem valami óriási gázlóé; inkább hasonlatos a sárkány lábnyomaihoz, vagy a milyenek a sátánt festik, hosszú körmökkel, széles talppal, emberi arasznál kétszerre nagyobb csáppal. Hát ez mi volt?“

Don Alfonzo nem hagyta sokáig találgatni, hogy mi lehetett a rejtélyes madár? az arab Roch? az ősrómai Stymphahila? a pogány griff? vagy az orthodox sárkány? hanem folytatta a regét.

„A mint erkélyemről a váramhoz vezető utra letekinték, ime folytatását látom vala azon óriás madárnyomoknak az éjjel esett friss havon. Két-két ölnyire egyik nyom a másiktól. Akkora lépések, a mekkorákat semmi ismeretes állat tudtomra nem szokott lépni.“

— A sátán volt! rebege don Yaime.

Don Alfonzo kardjára csapott.

— Egy don Calasaynd semmi élő tereméstől meg nem retten! Láttam, hogy a lépések jobbról jöttek s balfelé távoztak; nem szólék senkinek csatlósaim közül: vevém kopjámát és kezijámát s elindulék egyedül a madárnyomok után. — Nekem rendes négy lépést kelle tennem, míg egyik nyomtól a másikig elértem. A nyomok levezettek az erdőbe, az erdőből az irtványba, az irtványból a pagonyba, a pagonybul a vizmosásba, onnan megint fel a hegytetőnek, a hegytetőn aztán egyszerre átváltak lábnyomokká, s mint ilyenek végték elenyésztek előlem a harasztban.

— Ez valóban csodálatos történet! jegyzé meg

don Manuel, ujjait a szenteltviz-tartóba mártva s büvrontő cseppeket fecskendve maga körül.

„Hallják önök tovább. Most a helyen, a hol a madárnyomok átváltak lábnyomokká...“

— Kétlábú volt? kérde don Yaime.

— Nem. Az közönséges négylábú, vasalt patájú állat volt. Tehát azon a helyen egy összehajtott pergament találtam, egy nyillal keresztül szurva, s e pergamenre kívül saját cimereket írva: Don Alfonzo de Calasayndnak. Ime, a pergamen itt van erszényemben. Halljátok, mi van bele írva? „Don Alfonzo de Calasaynd! neked van egy szép leányod donna Palomba. Én szerelmes vagyok szép leányodba, don Alfonzo, s kérek az atochai szüzire, add nekem öt feleségül. Áldjon meg a nostra senora del Puerto. Le galázatosabb szolgálád: Chinchilla herceg.“

E névvel elvevte magát don Yaime. Don Manuel szigoruan tekintte rá s leüzte arcáról a mosolygást.

— Ki az a Chinchilla herceg? szólt feltartva kezében a pergament, don Alfonzo. Én ismerem Castilia, Estremadura, Asturia, Valencia, Andalusia, Navarra és Arragonia minden főnemeseit, mert egy sincs, a kivel baráti poharat ne üritettem, vagy ellenséges kardcsapásokat ne váltottam volna, de Chinchilla hercegnek hírét sem hallottam soha. Nálam megvannak nagy pergamen könyvben, a mit egy öszvér el nem bír a hátán, Spanyolországban és Portugáliában, a Baleari és Canari szigeteken, Alhucemas, Melilla és Zafarin szigeteken lakó valaha élt és élő nemeseinek nevei, festett cimereikkel egyben; de ezt az ördögös nevet nem találom közöttük. Ki az a Chinchilla herceg? A ki nekem, Calasaynd grófnak azt meri írni, hogy feleségemet leányomnak nézi, s tőlem: a férjtől, formasierint megkéri a kezét tulajdon hitvesemnek? — Azért jöttem be Madridba, hogy ezt az embert megöljem! És bejöttem volna, ha az égre volna is írva astrologi jegyekben az a fogadásom, hogy nem jövök ide soha, s valamennyi csillagásza Európának egyszerre olvashatná a megzavart aspectusokból, hogy don Calasaynd, életében először, megszegte szavát!

(Folyt. köv.)

Aldunai képek.

I.

(Belgrád. — A viddini kapu. — A határövidék szervezete. — Határörök.)

A magyar korona tartományainak szélén, a Duna és Száva összefolyásánál, legnagyobb folyónk

jobb partján fekszik Szerbia jelenlegi fővárosa: Belgrád, a hazánk történetében oly nagy szerepet

játszott Nándorfehérvár, Hunyady János hadvezéri hírének, s Dugovics Titus hősies önfeláldozásának tanuja.

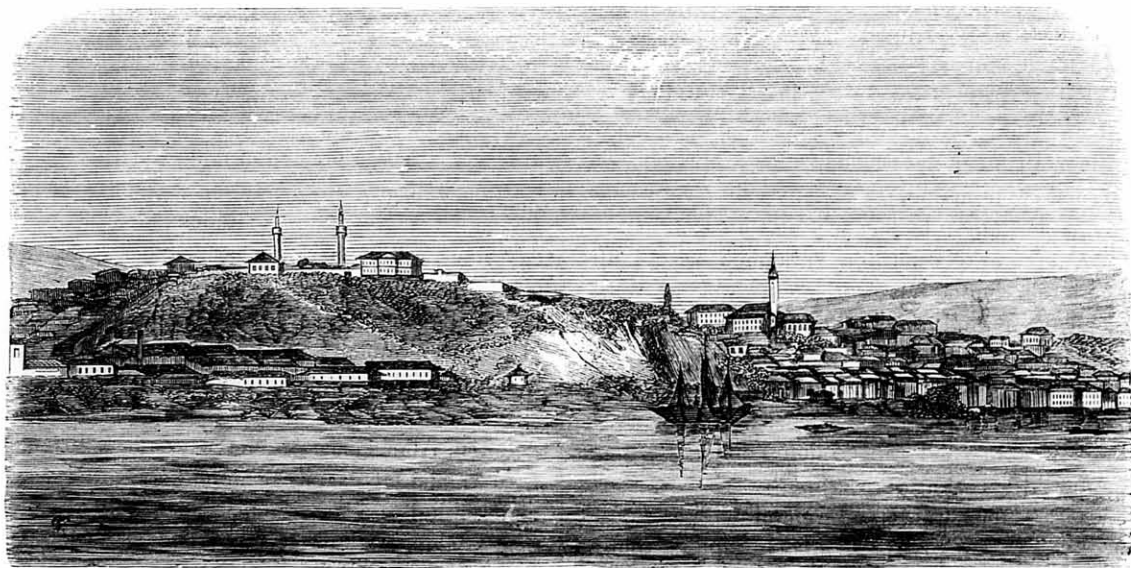
Belgrád látképe kellemes. Vára meglehetősen magas hegyen emelkedik, mely jobb felől lejtősen fut le, míg maga a város amphitheatralis alakban terül el; azonban közigazgatásilag 1862. sept. 8-dikáig következő három részre volt osztva: a várra, melyben csak törökök laktak, s hol a pasa székel; aztán az ó-városra, hol a törökök és keresztények vegyest laktak, s végre az új-városra, vagyis a szerbek tulajdonképeni metropolisára.

Belgrád lakosainak száma mintegy 30—40 ezer lélekre tehető, ide számítva a vár török őrsgét is, mely mintegy 6000 embert számíthat.

Belgrád általában rosszul épült, piszkos és sok

kik udvariasan kínálják áruikkal a járókelőket, míg az egyszerűen öltözött szerb az idegenben először a vendéget tekinti s csak aztán a vendőt. A szerb általán vig kedélyű, nyílt, s mint Denton William mondja, mindegyikük egy-egy *gentleman*.

Az utóbbi évek eseményei nagy változásokat idéztek elő Szerbia politikai életében, s hogy ezek a nemzet fejlődésére, valamint fővárosa életére is nagy befolyást gyakoroltak, az nagyon természetes. Mióta Belgrád a fejedelem, a szerb tudományosság és a nemzeti politikai élet székhelye, azóta hatalmasan kezd keleties jelmezéből kibontakozni, s ez legkiáltóbb példa a mellett, hogy a haladásnak, a művelődésnek leghatalmasabb rúgója a politikai szabadság, nemzeti önállóság.

Belgrád.

üres házhely által van megszakgatva, s itt az utcák neve alatt nem annyira házsorokat, mint inkább vásáros sátorokat kell érteni, s ezekben dolgoznak a kézművesek, részint bent a műhelyekben, részint az ajtók elé helyezett asztalok mellett; itt nyüzsgő a kereskedő világ is. Csak a kávéházak s a borbélyműhelyek vannak zárt helyeken. Eddig a szabók, fegyverkovácsok, pékek és élelemszerek kereskedői jobbadán törökök voltak, kiket fehér turbánjaikról, komoly arevonásaik és megvető tekintetökről azonnal meg lehetett ismerni. Belgrád utolsó bombáztatása óta azonban a törökök mindjobban pusztulnak innen, s még a nemzetékeken át itt megtelepedettek is igyekeznek Szerbiából egészen kiköltözni. A törökök mellett azonnal felötlének itt a vörös fezes görög kereskedők, kik mindig szemlélődve tekintenek körül, s

Az ó-város a Duna és Száva összefolyása által képezett szegleten van, s ez is a várhoz van csatolva egészen a folyó partjáig lefutó karózat és földsánc által, melyet nagy vaságyúk védenek, s ezen sáncolaton keresztül négy, örökkel ellátott kapu vezet az új városba, melyek török nevei ime ezek: Száva-Kapi, Város-Kapi, Stambol-Kapi és Viddin-Kapi. Ez utóbbi kapu rajzát annál inkább közöljük a 184-dik lapon, mert ez Szerbia történetében örökre emlékezetes fog maradni azon összezörrenés miatt, mely itt 1862. jun. 16-án a szerbek s törökök közt történt, melynek következtében a pasa öt óra folyásig tüzzel-vassal lövöldöztette, bombáztatta a várost. Ez a bombázás a törököknek drágába került, mert a szerbeknek nagyobb politikai önállóságot szerzett.

Zimonytól kezdve a Duna Magyarország felőli

alacsony és vizenyős partján már láthatni a határörvidék ezredeinek egymástól bizonyos távolságban levő őrszemreit.

A határőrségi intézmény ismertetése talán érdekelni fogja az olvasót. A katonai határörvidék jelenleg külön területet képez s ez közigazgatásilag a magyar korona egyéb tartományaitól ellevén különítve, közvetlenül a hadügyminiszter hatósága alá van helyezve. Itt minden férfi lakos katonára, — katonára születésétől halála perceig. A polgári közigazgatási ügyek elintézése itt olyan tisztviselőkre van bízva, a kik katonatisztek, közigazgatási és igazságszolgáltatási hivatalnokok egy személyben, s maga a terület nincsen megyékre és járásokra, hanem ezredek, zászlóaljok és századokra osztva. Az egész határőrség népsége tizenhárom ezredre van felosztva, s ehez jön még a titeli csajkások zászlóalja; összes létszámuk béke idején 8640, hadi lábbon azonban 50.600 ember.

műveléséből szerzik meg, melyen szolgálatukból fennmaradt szabad idejükben dolgoznak.

A határörvidékiek körülbelül minden hóban egy hetet töltenek a határok őrházaiban, vagyis az ugynevezett csárdákban, a másik héten aztán századjuk székhelyén kell összegyülniök, hogy hadgyakorlatokat tartsanak s erre egy hétre ismét visszamennek az őrházakba, mely idő eltelte után hazamehetnek falujukba s ott dolgozhatnak tettszések szerint. Az ingatlanok: a föld termése s a lábas jószág a határörnek feltétlen tulajdonai, azonban a föld csak feltételesén. A határörnek csak föllebbvalói engedelmével szabad házasodnia s leánygyermeké az apai telekből csak akkor kaphat örökséget, ha katonához megy férjhez.

Az őrházak, vagyis az ugynevezett csárdák legnagyobb részt szilárd földre vannak építve a Duna partján, bárha gyakran ki vannak téve a vizáradásnak. A folyó szögletbe kanyarodása néha

Őrház a magyar határörvidéken.

Nyolc ezred alakul a horvát-illir, három a titeli s a tótországi, kettő pedig a bánati határörvidékből. A Vaskapun túl egészen Bukovináig kezdődik az erdélyi határörvidék, erről azonban e helyen nem szólunk.

A határöröknek folytonosan őrláncolatot kell képezniök, akár a törökök becsapásai ellen, (s keletkezésüket valóban ezen célnak köszönhetik, habár mai nap már nem igen kell a török szomszéd betöréseitől tartani,) akár pedig a keleti ragályos betegségek behurcolása ellen. Háboru idején a határörök táborba is szólíttatnak s ez esetben oly rendes gyalogságot képeznek, a milyen a többi osztrák gyalogság, s ilyenkor rendes zsoldban is részesülnek.

Béke idején azonban nem kapnak fizetést s a kormány csak fegyvereikről gondoskodik, s csak akkor jutnak naponként néhány krajcárhoz, ha a terület végső határaitra kell menniök őrködni. Élelmüket területük csekély és sovány földjének

azt igényli, hogy az ör valami kis homokszigetre evezzen lélekvesztőjével, mely egy-két lábnyi széles s ugyanoly hosszú szigetke alig emelkedik ki a vízből két-három hüvelyknyire, — s aztán innen, ezen vizenyős helyről kell a folyó fölött őrködni két óráig, ha csak a láz meg nem kevesbitette az őrség számát, mikor aztán az egészségben maradtaknak kétszeres szolgálatot kell tenniök a nap égető sugara alatt s azon miasmákkal telt légkörben, melyet a forráság a vizenyős lapályból fejt ki. Némelykor megesik, hogy a szél által felkorbácsolt hullámok a kis homokszigethez csapkodnak s azt elsöprik az ör lábai alól; szerencséje, ha a megszabadító esolnak ilyenkor még jókor érkezik meg. — A határörök jellemzésére egy francia ezt mondá: „Nem hiszem, hogy bármely katonaság szolgálata oly terhes lenne, mint a magyarországi széleken levő határöröké, a kik katonák, financörök, rendörök és földművelők egy személyben!“

A zborói vártemplom, és Rákóczy régi harangja.

Sármegyében Bártfától északra $1\frac{1}{4}$ mért-földnyire, hegyektől festőileg körülvéve fekszik Zboró mezővároska, jelenleg mintegy 2600 lakossal.

Zboró a makovikai felvidék főhelyének tekinthető, melytől délkeletre meredek hegyen emelkednek Zboró (Makovica) várromjai. A makovikai uradalom régentén Serédyé, későbben Rákóczyé volt, s jelenleg a gróf Erdődiek birtoka, mely utóbbi családnak újabbkori izlésű kastélya, szép angol parkjával e városban fekszik.

E kastély nyugati részén emelkedik a két tornyu, Rákóczy idejéből származó templom, (lásd a 185-ik lapon) egyszerű renaissance modorban építve, s e templom dél felé eső egyik tornyában létezik Rákóczy harangja, melynek méretei nem nagyok, mert a harang magassága 3 láb és 8 hüvelyk; felső részén, mely arabeskekkel van díszítve, következő felírás olvasható:

HODIE SI VOCEM
EIVSAVDIERITISNE
OBDVRETIS ANI-
MVM VESTRVM VT
IN CONTENTIONE
ET DIE TENTATIO-
NIS IN DESERTO
PSAL CLANGITE IE-
HOVAE OMNES IN
COLA ET TERRAE
COLITE IEHOVAM

CVM LAETITIA VENITE IN CONSPCTVM
EIVS CVM CANTV PSAL. CVZ. DAVID GEH-
RA HAT MICH GOSSEN. — (Ha halljátok ma
hangját, ne keményítsétek meg a ti lelkeiteket,
mind a küzdésben, mint a pusztában való ki-
sértés idején. (Zsolt.) Zengjétek az Urnak min-

denek az égben és földön, imádjátok az Urat vig-
szívvel és énekelve jőjjetek színe elé. (Zsoltár.)
Engem Gehra Dávid öntött.)

A harang egyik oldalának közepén látszik Rákóczy cimere, alatta következő szavakkal:

NON EST CVRRENTIS NEQVE VOLENTIS
SED MISERENTIS DEI. (Nem a segítő, sem a
jóságos, hanem a könyörülő istennek.)

Vége a másik ellenkező oldalon orosz-lánfökkal
díszített, arabeszkkel körülramázott táblán e kö-
vetkezőket olvashatni:

ME ILLVSTRIS DOMINVS GEORGIVS RA-

KOCY DE FELSEO
VADÁSZ COMES CO-
MITATUS BORSO-
DIENSIS FIERI FE-
CIT ET GLORIAE
DEI MVSIBVS EC-
LAESIAE EVANGE-
LICAE ZBOROVI-
ENS DICAVIT INQ
TEMPLO NOVO NO-
VAM COLLOCVIT.

M-DC-XXX. (Engem
nagyságos felső-vadászi
Rákóczy György ur,
Borsodmegye főispánja
hozatott létre s Isten di-
csőségére a zborói evan-
gelikus egyház haszná-
latára ajánlott fel, s új
koromban az új tem-
plomban 1630-ban he-
lyeztetett el.)

E felírás bizonyítani
látszik, hogy a templom,
melynek számára e ha-

Rákóczy harangja. (Rajz. Myskóvszky V.)

rang öntetett, evangélikusoké volt.

Ezen templomon kívül van még egy parochiá-
lis régi templom is, mely arról nevezetes, hogy
három apsisal bír, és valóban becses műrégisége-
ket tartalmaz.

Myskóvszky Viktor.

Vámbéry közép-ázsiai utazásából.

(Szamarkand. Timur és tanítójának sírja. Szerző megtekinti Timur valódi sírját a föld alatt. Korán folióban, hír szerint Osz-
mantól, Mohammed innoktól. Nyilvános épületek építési modora. A mai Szamarkand. Lakossága. Delhid. Az Emír meg-
érkezése. Szerző találkozik vele.)

(Folytatás.)

Szamarkandban örömteljesen voltam meglepve,
hogy házigazdánk az emír hivatalnok volt és pe-

dig az, ki a szamarkandi palota felügyeletével vala
megbízva.

Minthogy az emir megérkezése Khokandból, hol győzelmes hadjáratot fejezett be, néhány nappal későbbre volt bejelentve, utitársaim miattam elhatározták, hogy Szamarkandban mindaddig várni fognak, míg az emirt látom s a visszatérésre más alkalmas hadzsitársakat találok. Az időt azon lát-nivalók megtekintésére használtam fel, melyekben e város, szegényes külseje dacára, Közép-Ázsiában a leggazdagabb. Mint hadzsi, a szenteknél kezdetem, minthogy azonban minden, még a csak történeti érdekű is, szent legendával van egybekötve, kötelességem is lett, mi óhajom volt, hogy t. i. mindent megtekintsek. Itt néhány száz búcsujáróhely van, melyek látogatásában az idegenek bizonyos sorozatot szoktak követni, s ez a helyek és személyek fontossága szerint történik. *)

Timur sirja a várostól délkeletre fekszik és csinos kápolnából áll, melyet díszes kupola koronáz s fal vesz körül. A meglehetősen magas kapunak mindkét felén két kis, a nagyokhoz hasonló kupolája van. A fal és kápolna közötti tér fával van beültetve s ez kert lenne, mely azonban ma nagyon el van hanyagolva. A kápolnába való bejárás kelet felől van; a homlokzat, szokás szerint, dél felé (kible). Előbb előcsarnok-félébe juthatni, s ebből a tulajdonképeni kápolnába, mely 8 szögletű s 10 lépésnyi átmérőjű. A közepén, a kupola alatt, tehát a fő tisztelethelyen, két sir van, fejfelé Mekka felé fordulva. Az egyik sötétzöld, igen finom kő látható, mely 2 1/2 arasznyi széles, körülbelül 6 ujjnyi vastag és 10 arasznyi hosszú, két darabra osztva. **) Ez Timur sirja. A másik, mely ugyanily hosszú s kevésbé széles fekete kővel van fedve, Mir Szeid Berke, Timur tanítójának sirja, kinek oldalán a hatalmas emir háladatosságából akart eltemettetve lenni. Ezek körül más nagy és kis sírok vannak: az emir nejei, unokái és dédunokáinak nyughelyei, kik azonban, ha nem csalódom, csak később hozattak ide a város különféle részeiből. A sír-iratok persa s arab nyelven vannak, különös címzések nélkül; magának az emirnek sír-irata is igen egyszerű, s a Köregen családi név sehol sincs kihagyva.

Mi a kápolna belsejét illeti, a rendkívüleg művészi arabeszkzek gazdag aranyozással s pompás azurkékkel, valóban meglepően szépek, s a Mee-

*) (Itt kihagyjuk Szamarkand több nevezetesebb épületeinek leírását, s szerzővel a legnevezetesebb, Timur sírját írattuk le.) Szerk

**) Az eldaraboló sokai felől különféle állítások keringenek. Némelyek azt mondják, hogy a győzelmes Nadir sah a követ magához akarta elvitetni, s ez az uton összetört. Mások azt állítják, hogy eredetileg két darabból állt s egy khinai (mongol?) hercegné ajándoka.

szume Fatma *) siremlékének belseje Koman (Persiában), csak halvány képet nyújthat erről, bár ez utóbbi gazdagon van kiállítva, s az előbbi csak szerényen szép. A sírok fejrészén két rahle áll (kétszárnyu asztalok, melyekre keleten a szent könyvek helyeztetnek), melyek előtt a mollák éjjel nappal felváltva olvassák a koránt. Ezért a turbe vakf-jából (kegyeletos alapítvány) jó díj: kapnak. A mollák, valamint a mutevali (felügyelő) régtől fogva rendszeren a nogaj tatárok közül vétetnek, s most is néhány szóke haju felügyelő volt ott. Meglátogatám a felügyelőt s egy napig vendégének kellett lennem. Különös kegye jelül megmutattatá a földalatti, vagyis a tulajdonképeni sírt, melynek megtekintése, mint biztosított, a belföldieknek is csak igen gyéren engedtetik meg. Ide keskeny hosszú lépcsőn juthatni, mely a bejárás alatt van és csarnokba vezet, mely a kápolna alatt terül el. Ez nemcsak ép oly nagy, mint a felső, hanem még az arabeszkzek is a leghivebben vannak utánözva s a sírok szintén ép oly rendben vannak, mint fön, de nem oly számosak. Azt állítják, hogy Timur sírjában nagy kincsek rejlenek, mi azonban az iszlam törvényei ellenére lenne, s így valótlan. Itt is van rahle, melyen zerge-bőrré irt koián fekszik, nagy foliában. Mint több oldalról s hiteles forrásból biztosítottak, ugyanazon példány ez, melyet Oszman, Mohammed titkára s második khalifa irt Timur ez ereklyét Bajazed szultán kincstárából hozta Brusszából s régtől fogva itt, mint drága kincs elrejtve tartatik, mert a többi műszülmán uralkodók kétségkívül rosz szemmel néznének Bokharára, ha erről értesülnének.

A turbe homlokzatán úgy, hogy mindenkinek szemébe ötlök, kék alapon fehér betűkkel a következő irat olvasható: „A szegény iszpahani Abdulah, Mahmud fiának műve.“ Az évszámot nem találhatám meg rajta. A leirt épülettől mintegy 100 lépésnyi távolságra emelkedik fel egy másik kupola, meglehetősen régi, de egyszerű építési szerkezettel, hol Timurnak egyik kedvenc hölgye nyugszik, ki szent gyanánt tiszteltetik. A kupola oldalán, egészen a magasban, gombolyagféle van fel-függesztve, mely a muj szedet-et (szalak a próféta szakálából) tartalmazza, s mely a minden oldalról megrepedezett kupolát már évek óta meg-óvta volna a beomlástól.

A Timur siremléke homlokzatán levő felirat,

*) Riza imam egy nővére, ki hosszú esdeklés után Mee-mun khalifától engedélyt nyert hogy Tuszban számkivetésben élő fivérét meglátogathassa. Az uton meghalt Koman, és siremléke, melynek belsejét előttem egy európai sem látta, Persiában igen tisztelt búcsujáró hely.

melylyel a Szamarkandban levő többi emlék is stilben és diszitményekben többé vagy kevésbé meg egyezik, világosan tanúsítja, hogy a mesterek persák voltak s ez emlékeket csak a Herat, Mesed vagy Iszpahanban levőkkel kell összehasonlítani, hogy azoknak persa modoráról meggyőződünk.

Ennyit a régi, a történeti Szamarkandról. Az új városnak, melynek falai a régi fal romjaitól majdnem egy órányi távolra vannak, hat kapuja van, s néhány, a régi időből fenmaradt bazárja, melyekben a híres börmunkák, s az izletesen dolgozott fanyergék, miknek zománcolatjai európai mestereknek is becsületére válnának, árultatnak. Timur városában való időzésem alatt a tolongás mind a ba-

teni, mert Szamarkand magasabban fekszik és csakugyan éghajlati elsőbbséggel bír. Mig Bokharában nyomasztó hőség uralg, Szamarkandban a légmérsékletet igen kellemesnek találtam, csak a viz, melyet mint abi-hajat-ot (életviz) dicsértek fel, volt rendkívüleg ros. Különösen szép a Dehbid (a tiz füzfa), bucsujáró- s egyszersmind üdülési hely, mely Szamarkandtól egy órányi távolra, a Zeref-sánon tul fekszik, s melyet az itt nyugvó Makh-dum A'zam, ki 949-ben (1542) halt meg, utóda laknak; ezeknek itt szép khankajuk (klastromjuk) van s a zarándokok iránt igen vendégszeretők. Dehbid ugyan valamival magasabban fekszik mint Szamarkand, de feltűnt, hogy itt augusztus köze-

A viddini kapu Belgrádon. (Lásd szövegét a 180. lapon.)

zárokban, mind a nyilvános téreken s utakon mindig nagy volt, mert minden telve vala a hadjáratból visszatérő csapatokkal; a lakosok rendes száma azonban nem lehet több 15—20,000-nél, kiknek két harmada özbeg, s egy harmada tadsik. Az emir kinek tulajdonképeni székhelye Bokharában van minden nyáron két-három hónapot szokott itt töl-

pében szedret találtam; a nagy fasor alatt, melyet Nezir Divanbegi a nevezett szent tisztelére 1632-ben ültetett, még délben is hűs volt. A Dehbidbe vezető uton megmutatták azt a helyet, hol a híres Bagi-Csinaran, azaz a nyárfa-kert állt; romok jelölik a palota helyét, de a fákból egyetlen egy sincs meg. (Vége köv.)

Uj-Yorkból Uj-Granadába.

(Folytatás.)

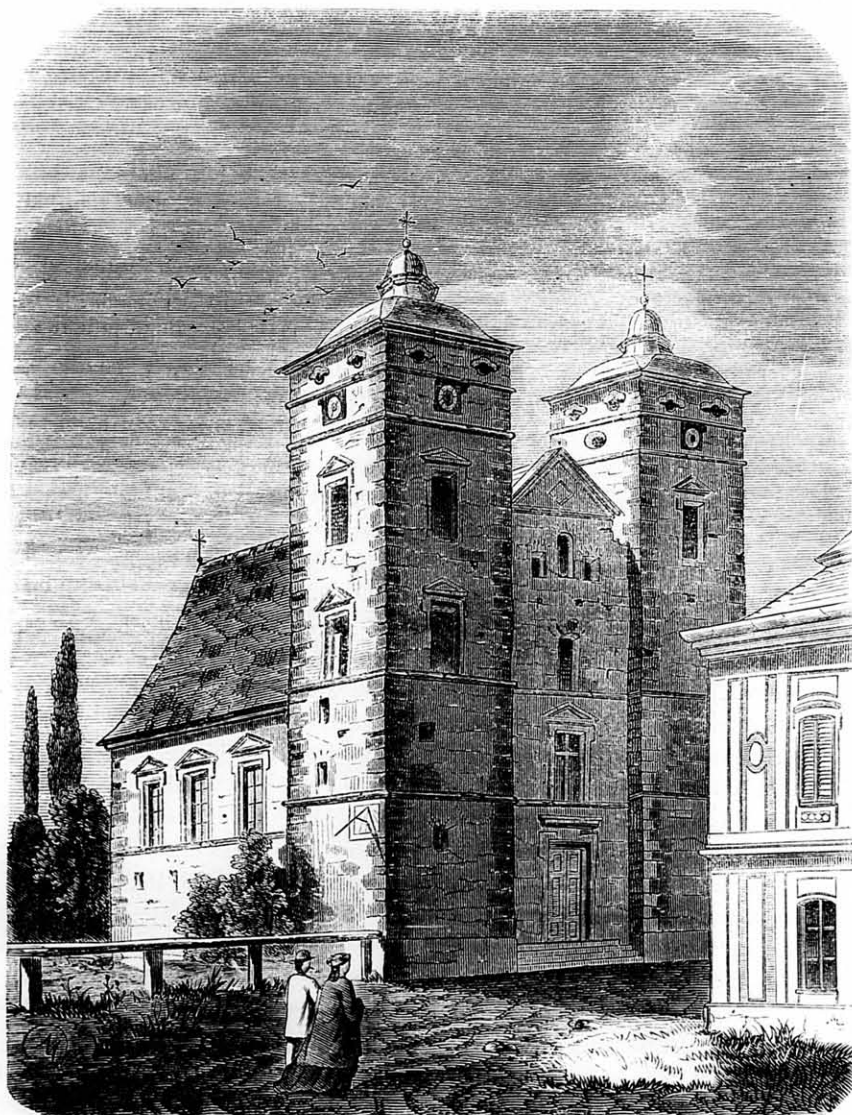
Következő reggel 6 órakor a szokásos rézdob hangjára felébredtem, gyors toilletet csináltam s a földözetre léptem, hol a korai, friss és csipős levegő valódi élvezetül esett. Földet már ekkor nem lát-

tunk, s az Ocean oly csendes volt körülünk, s a légkör oly tiszta, hogy a vitorlák imitt-amott a meszsze távolban jól kivehetők voltak. Az utazás egyhangu menete ekkor már szinte kezdetét vette,

mert a rézdob, mely engem álmaimból felvert, egyuttal az első reggelire volt jel, mely reggelinél mintegy 100 egyént etettek. *Etettek* az igazi kifejezés, mert a mint lenéztem a terembe, ott oly képzelhetlen zavart és mozgást láttam, minőt csak ily helyeken lehet szerencséje az embernek szemlélnie. Mindenki a maga szakállára látszott az évsek kezdetébe belekapni, s úgy rémlett, hogy közü-

mindjárt elejénte, kétségbeesett tekintettel néztek a falatozók minden mozdulatára, hogy egy elszánt ugrással birtokba kerithessék a legelső üresülendő széket, mi mindenesetre nem kis ügyességgel járt, mert az elszánt várakozók sokan voltak.

Mindezen zavar és rendkívüli helyzet természetesen nem tarthatott sokáig, mert reggeli után egy plakát jelent meg az árbocon, tudtul adva az uta-

A zborói templom. (Rajz. Myskovszky V.) (Szövege a 182. lapon.)

lök mindenki megvolt győződve, mikép csak most van az egyetlen egy alkalom ehetni az egész előtte álló hosszú utazás alatt. Minden szék kétségbeesett küzdelem mellett foglaltatott el azon kevés szerencsés által, ki hozzá juthatott egy órai várakozás és leskelődés után, s aztán egyszerre mindenki minden ételből tányérára halmozott egy-egy adagot, nehogy valaki előle elegeye kompetenciáját, míg más szerencsétlenek, kik helyhez nem juthattak

soknak, hogy 10 órakor ki fognak az asztaljegyek adatni. Bekövetkezvén a kitűzött idő, az illető tiszt ablaka megnyílt, s mindenki számozott jegyet kapott az asztalhoz, s ez aztán biztosította számára azon helyet az egész utazásra. Családokra és barátokra szintén volt tekintet, s ha többen egymás mellett kívántak helyet az asztalnál, ez számukra megadatott, a lehetőségig közmegelegedésre mindig.

El lévén így intézve minden formaság, nem ma-

radt egyéb hátra, mint szabályszerint alunni, enni, és unatkozni. 12 órakor tehát megkondult a rézdob a gyermekek ebédjére, kik mintegy 120 voltak, s rögtön hozzá is láttak a mamákkal és dajkákkal együtt, kik magas hivatásuknál fogva szintén derekasan hozzá láttak a — kóstolgotáshoz. 1 órakor a rendes ebéd első asztala, 2 órakor a második asztal, s végre 3 órakor a kabin-utasok ebédje doboltatott össze, most már a lehető legrendesebb szerkezettel, mert mindenki helyére ült, s közönségesen ismerősei közé, vagy olyak mellé, hol nem igen szokott valami mal-apropos történni. Üres teríték már ekkor sok volt, s ebéd alatt is gyakran történvén sebes, csaknem futó távozások, ez ünneplés jele volt, hogy Neptun ő felsége már gyakorolja befolyását, ha nem is győzelmeskedett még egészen.

Az ember azt gondolná, hogy ha 600-nál több utas néhány száz □ői területre összehalmoztatik, a rangkülönbség is természetesen megszűnik, legalább bizonyos fokig; de távolról sem kell ezt hinni, még amerikai hajón sem. Alig mult el 24 óra, már is igen világosan észrevehető lön, miként sem a szoros érintkezés, melybe mindenki ugyszólván beleszorítottatott, sem az utazási cél közössége, sem pedig a hontalanság és elhagyatottság demokratikus hatálya nem volt képes a vizet az olajjal társadalmilag összekeverni. Mintegy ösztönszerűleg történt az osztályok szétválása.

A hátsó fődözet egyik szögletében kényelmes tornácok alatt lehetett az arisztokratákat együtt látni, saját kényelmes karszékeikben, örökösen panaszkodva az utazás kényelmetlensége s a kevert társaság ellen, vagy élceskedés közt mulatva magukat a tulsó oldalon szintén együtt levő középrendűek, illetőleg a mérsékeltbb vagyonuak szerényebb és igénytelenebb kényelmén, s ezen utóbbiak mintegy kihívásul az élcekre és a magasbörű szokásokra, egymás karjai közt heverték, vagy kedélyesen karonfogva sétáltak, s az arisztokratia suttogására hangos kacajjal és vidám nevetéssel válaszoltak. Ezalatt többeket leheté látni, a mint sápadt arccal és tántorgó léptekkel fel alá lézengetek, mint októberben a legyek; s mindezek összesen nem kis élvezetet nyújtottak olyaknak, kikre Neptun hatalma befolyással nem birt, vagy pedig kik az osztályokhoz nem csatlakoztak.

Délután a távolban világosan látható volt előttünk a víztükrén egy hosszú fehér-szürkés vonal, az öből árfolyamának félreérthetlen jele. A mint a hajó orrán vártuk, hogy jobban láthassuk, ha be-
lejutunk: egy tengerész hosszú kötélre erősített vedret hajított a tengerbe, s mihelyt a fődözetre rán-

totta az egyik tiszt hévmérőt helyezett belé. Ezen műtét illetésképen folytatott minden 3 vagy 4 percben, hogy meglehessen tudni a pillanatot, mikor érkezett a hajó az árfolyamba, mert annak vize sokszor 20 Fahrenheit fokkal melegebb, mint a mellette elterülő oceané, tán csak 20 lépésnyi távolságban. Jelenleg a vizek elválasztása oly szembetünö volt, hogy ily mérés egyáltalán szükségte-lenné lön, de ez a hajószolgálat és hajózás szabályaihoz tartozott s azért nem lehetett mellőzni, hogy netaláni hanyagság ezentulra megelőzött esetekre hivatkozhasson.

Ezen második nap estéjén a hajón minden ügy oly nyugodt és békés állapotba jutott, miként azt az embernek szinte jól esett látni. Mindenki hozzá látszott szokva lenni már mérsékelt elhelyezéséhez, s fel látszott fogni, hogy kölcsönös elnézés és áldozat feltételezi mindenki kényelmét. Így ez egész sokaság kitanulva az előttünk levő kényelem és kényelmetlenség minőségét, oda jutott végre, hogy belátta, miként báránytürelem és lelki nyugalom minden, mivel békésen lehet tovább utazni. A közös nagyterem fényesen volt világítva, s ott többen kártyáztak, míg mások olvasás vagy társalgásban kerestek elszóródást. Imitt-amott apró csoportokat is lehetett látni, melyek kivétel nélkül a jelenleg kétségkívül legfontosabb tárgyról, a *Hatteras-fokról* vitatkoztak, melyhez sebesen közlegtünk, s mely Észak-Amerika összes partjain egyik legfélelmesb pont, mert csaknem örökös vihar és zajló tenger környezi.

Tíz órakor a lámpások kioltattak, s ki eddig fenmaradt, annak aztán sötétben kell levetkezni, s lefekünni. Nemsokára halotti csend szállja meg az uszó kastélyt, s csak az örök félóránkénti kiáltása és harangkongása hallható, a hullámok csapdosását kivéve, a mint a gőzös magának köztük utat tör. Nem kell azonban képzelní, hogy mindenki alszik, mert ott van például az éber gépész, ki az iszonyu gőzgép-szörnyeteget vezényli, azon szörnyeteget, melynek biztonságától függ most valamennyiünk élete; ott vannak mélyen a tenger alatt, a hajó fenekén a fűtők is, ezen fáradhatlan Cyclopsok, kik mez nélkül és mégis izzadva szünet nélkül szénnel étetik a tüzgyomru katlanokat. A nyugtalan óriási hengerek, mintegy meglegedve a sok tüzeledellel, ide-oda mozognak, mintegy tudva, hogy hatalmas erejük forgatja a ropant sulyu kerekeket. A kerékfödözetek mind-egyikén egy köpenybe burkolt fekete alak áll mozdulatlanul. Ezek az örökös tisztek, kiknek hivatása minden közelgő veszélyre figyelmeztetni a hajót. S végre a hajó tetes-tetején, a világított kor-

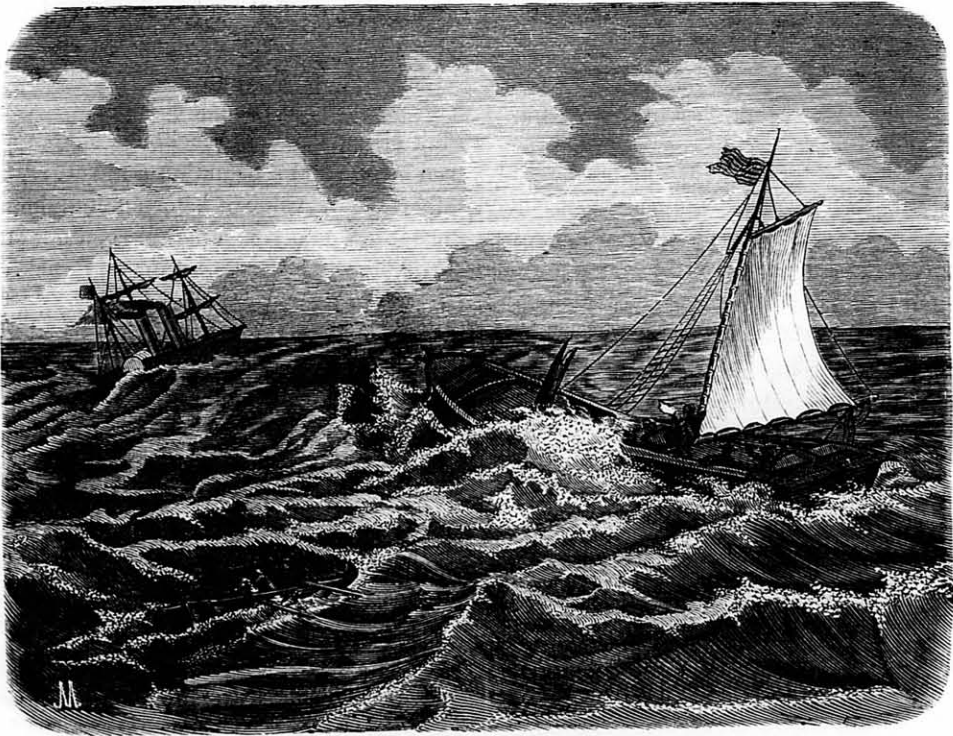
mányházban két markos legény forgatja a kereket, hogy a kormány engedelmeskedjék az előttük remegő kis tünek, mely irányunkat jegyezi.

Ily gond levén reánk, természetesen nyugodtan aludtam én is, mint mindenki más, míg végre későn éjjelután a szél süvölteni, a hullámok csapdosni, s hajónk kényelmetlenül forgolódni kezdett. A tengerészek nehézkes léptei dobogtak, s egyszerre egy oldalba vágta egy nehéz hullám hajónkat, hogy felébredvén, ülve találtam ágyamban magamat, s a párkányba fogódzva. S valóban az egész dolog nem volt álom, sem pedig valami visió. Tüstint felugrottam, kabátba bujtam, s a fődözeten termettem, hogy megtudjam: mi vár reánk; azon-

— Honnét, hová? — dörgé a kapitány stentori hangja.

— Dél-délkeletnek három fokra egy leszerelt schooner, veszély-lobogóval, — válaszolá az első tiszt, ki ekkor már szemle alá vette a vitorlát távcsőjével.

— Tarts feléje! — dörgé ismét a kapitány a kormányoshoz fordulva, s a nagy hajó tüstént engedelmeskedve, a szerencsétlen sajka felé fordult. Néhány perc múlva világosan láthattuk a mintegy 300 tonnás sajkát, orr- és előárbocával szétzúzva, s egyáltalán úgy összeroncsolva, hogy hüvelye egy része s hátsó árboca volt csak, mi a rajta összezugorodott néhány emberéletet még összetartá. —

A vihar által leszerelt naszád. (Rajz. Marasztóni Antul.)

ban felérkezve úgy találtam, hogy a tengerészek épen a fődözetet mosták, és hogy semmi baj sem történt. A kapitány a fődözeten volt már és iránytűt vizsgálta, noha még oly korán volt, hogy látni is alig lehetett. Kérdeztem, vajjon hogy járhattott oly magas és dühöngő tenger, mikor a légkör tiszta s szél alig fúj. A kapitány úgy vélekedett, hogy délkeleten kellett előttei napon nagy viharoknak lenni, mert az örök már több hordókat s fadarabokat jelentettek, melyek mind éjszakkéleti irányból tűnnek elő. A kapitány alig mondá ezt, a mint az előőr elkiáltá magát:

— Vitorla, hoho!

Szegények természetesen megőrültek nagyon, a mint kapitányunk őket felvette. Egész kiseded hajójukon 24 óra óta nem volt talpalatnyi száraz hely sem, s csak emberi erőt felülmuló kitarással voltak képesek a szivattyukat oly mozgásban tartani, hogy a hajó nem merülhetett el eddigelé; azonban el távozván e helyről, nem haladtunk többet egy mértföldnél, mikor a sajka hátulja elmerült, utána az egész hüvely, s az árbocok fölött összecsaptak a hullámok, hogy az elnyelt áldozatot mély és telhetetlen gyomrukba lenyomják.

(Folyt. követk.)

Xántus János.

Levelek Párisból.

V.

(Párisi estélyek. — Művészek. — Mükedvelők. — Az egyenlőségről. — Botrányos divat. — Magyar zenészek. — Hangversenyek. — Morny hg. — Julius Caesar.)

Csalódik, ki azt hiszi, hogy a farsanggal a bálók is elmúltak; mindössze az udvarnál s a városházán nem táncolnak többé, de egyebütt most is lejtenek mint hamvazó szerda előtt, anélkül, hogy az érsektől engedelmet kértek volna reá. Azért bizony mégis meggyérültek a táncmulatságok, de korántsem a nyugalom, hanem az estélyek és hangversenyek javára. Kinek Párisban terjedt ismeretségi köre van, annak élete télen át valóságos martyrtság. Boldog az, kinek csak *egy* estély van bejegyezve zsebkönyvébe; más kettőt hármát is kénytelen néha *elvégezni*. Hát ha még nem szereti vagy nem érti a zenét, s két-három óra hosszat kénytelen hallgatni azt mindenféle alakban, éneket és hangszerjátékot, jót és középszerűt, gyakran állva, a székek mind el levén foglalva a szép nem által. A nagyvilág t. i. nem igen jár a tulajdonképi hangversenyekbe, hanem saját házához hívja a művészeket, s mikor ezek nyilvánosan hallják magukat, a maecénások vesznek ugyan jegyeket, de másoknak adják azokat. A művészek, kiket magánházakhoz hívnak meg, nemcsak épen hangversenyző személyek, hanem az opera tagjai: Patti, Tamburini, Gueymard, és mások. Sőt szindarabokat is játszatnak a háziasszonyok teremeikben, legalább egyes felvonásokat, színpad nélkül, a vendégekkel egy színvonalan. Színpadjok csak egyes Croesusoknak van, a többi halandó anélkül van el. A kik szerepelnek, igazi színészek, nem mükedvelők. Ilyenek ritkábban lépnek fel, s nyilvános színpadon Párisban soha. Vidéki városokban azonban ily élvezetben (?) is részesül néha a közönség.

Minap valamely keleti ország fővárosában mükedvelői hangverseny levén, bizonyos lap referense nem győzte csodálni a főnemesek hazafiságát és leereszkedését, hogy jótékony célra egyegy dalt elénekelni vagy zongorán elvorni méltóztattak, valamint elbámult azon, hogy egy asszony, ki nem főrangú születésű, hiba nélkül szavalt el valami költeményt. Ha ily tömjént égetnek szabadelvű írók a születésnek, s ily kevéssé becsülik meg önmaguk osztályát, akkor magokra vessenek, ha semmibe sem veszik őket a nagy urak. Nehány éve egy levelet akartam lefordítani hazafiságból

franciára, a mely tüzetesen tárgyalta hazánk akkori állapotát: az azonban oly szolgál hangon volt írva, ámbár uri embertől eredt és korántsem fejedelemhez, hanem pusztán főtisztviselőhöz való intézve, hogy hazafiságból lemondtam szándékomról. Hiszen Darius-kori ázsiabelieknek néznének — gondolám — a nyugot-európai nemzetek, ha ilyesmit hallanának. Teli torokkal hirdetgetjük az egyenlőség elvét, az erény s tudomány felsőségét a szerencse adományai felett, s mikor alkalmazni kellene az elméletet, annak ellenkezőjét valljuk. Jerünk vissza a párisi termekbe, s miután a zenéhez nem igen értünk, bámuljuk a nőket. . . . bátorságukért. Mert valóban bátorság kell hozzá, hogy szemérmes nő olyan, a paradicsomi állapothoz közelgő öltözetben mutassa magát férfiak előtt. Talán azt hiszik szegények, hogy így jobban hasonlítanak angyalokhoz. Én ugyan, ha királyné lennék, nemcsak magam öltözködném tisztességesen, de megkivánnám, hogy a kik hozzám jönnek, azonképen cselekedjenek. Egyszerű halandó hiába szállna szembe a divattal, mit egy pár kacérnő az egész nemre ráerőszakol; de az, kinek példája vonz, s kinek akarata törvényt szab, megakadályozhatná, mit apák és férjek botránynak neveznek. A szemérem gyöngülése hanyatlás előjele; s mi annál-inkább sajnáljuk annak itteni nyilatkozatát, mivel Páris példáját az egész világ szokta követni.

Az író a közönség oktatója; legalább én nem lehetek csak mulattató, ha elismerem is ezen írásnem hasznosságát. De azért unalmasnak sem szabad ám lennie, a ki a közönséghez szól, s miután félek, hogy máris vétettem ezen szabály ellen, ezentúl egy szó tanítást sem ejtek ki levelem végéig a számon, mit annál könnyebben fogadhatok, mivel ugysis keveset vagyok még mondandó. S mivel tehetném inkább jóvá eddigi hibámat, minthogy arról irjak, mi honfitársainkat kiválóan érdekli, véreikről a külföldön.

Eddigelé csak *Ketten Henrik* adott hangversenyt a Pleyel-teremben, szép sikerrel, azonban úgy tudjuk, hogy Adler is készül hallatni magát, s reméljük, hogy Szarvadyné asszonynak is meg fogja ez idén engedni egészségi állapota, mit tavaly hiá-

ba várt a rokonszenves közönség. Talán nem csalódunk, ha azt mondjuk, hogy a német classicaí zenének megkedveltetése a párisiakkal főleg a jeles művésznőnek köszönhető. Mert tudni kell, hogy pár év óta a franciák oly áhitattal hallgatják Mozart, Beethoven és Haydn műveit, mint azelőtt az olasz mestereket. Értik-e aztán, vagy csak divat szeszélye? azt ezuttal nem kutatjuk.

Egyéb mestereken kívül eddigelé az Armen-gaud-féle művész-négyes adott évenkénti hangversenyei közül egyet vagy kettőt; itt van Schulhof is, s nem kételjük, hogy őt is lesz alkalmunk meg-tapsolni. Megemlítem-e a világhírű Conservatorium hangversenyeit, a melyeket kivételképen a leguribb társaság szokott látogatni, avagy Pasdeloup népszerű hangversenyeit a Napoleon nevű cirkusban, a hol feles számmal kékingeseket is láthatni a hallgatók között? Van-e tudomásuk önöknek Chevé rendszeréről, a ki számokkal jegyezte a zenét, s rövid idő alatt nemcsak énekelni, hanem a hangokat jegyezni is megtanítá tanítványait? A lelkes ujitó tavaly kimulván, egyik buzgó tanítványa, Allix kisasszony hangversenynyel szándékszik megülni halála évnapját.

Morny herceg halála a művészeket is közlőrl érinti. A törvényhozó-test elnöke nemcsak maga is irogatott ugynevezett salon-vígjátékokat, melyek

mint állítják, nem nélkülözték az elmésséget, hanem másként is pártolta a művészetet, különösen a zenét és festészetet. Termei gyakran vizshangozának amattól, míg emettől fő diszöket kölcsönözték. Mi különben a császár barátja életét illeti, arról e helyütt hallgatunk. Ha tehetségei átalános elismerésben részesültek, jelleme különbözően íteltetett meg. Ez alkalommal eszembe jut, hogy december másodikának valamelyik részese arról értesülvén, hogy Napoleon azt mondja többi között könyvében Julius Caesarról, hogy a statuscsineknek, milyen a Rubiconon átkelés is vala, egyik legnagyobb nehézsége abban áll, mikép a közbecsülést bíró polgárok többnyire félrevonulnak, s a főnök kétes jellemü emberekhez kénytelen folyamodni, — e miatt neheztelését fejezte ki a császár előtt, s kérte, hogy a botránkozató helyet hagyja ki munkájából. Erre a koronás író azt felelte volna: nem állhat rá a kívánságra, levén a történeti igazságnak jogai, miket tiszteletben kell tartani.

Különben a munkáról azt irhatom, hogy nagy mohón olvassák mindenfelé, kivéve némely embereket, a kik pártnézetből megfogadták, hogy ezekbe sem veszik. A császári nyomda-féle kiadásért pedig, mely eredetileg 50 frankért adatott, most már 75-től 100 frankot is fizetnek, ha igaz.

Irány Dániel.

Egy hét története.

(Március 9.)

Itt van március idusa, a nap, melyen ép tizenkilenc század előtt egy nagy ember esett el, ki ezer várost hódított meg, ötszáz csatában volt győztes, s ki a maga korában roppant változásokat idézett elő mindenben, a vén világrész arculatától kezdve egész le a naptárig. Nem csoda tehát, ha emlékezete frissen maradt meg a történelemben, melynek sokkal tovább tartó múmiái vannak, mint az egyiptomi siroknak.

De azt hiszem, mióta Julius Caesar tetteinek látható nyoma eltűnt a föld színéről, soha nem beszéltek róla annyit és annyian, mint most, midőn egy új Caesar ismét fölidézte őt sinjából, s emléket állított neki a lángelme hatalmas alkotásával.

A lapok, a könyvárusi kirakatok, az emberek ajka és a levegő teli van e történeti nagyság nevével, kinek a franciák császára új templomot emelt, e fölirattal: „imádjuk a siker hőjét, kinek eszméi, halála után is diadalmaskodtak;“ és a kin Lamartine a 24-dik tördötést ejtő, mondván: „gyü-löljétek a bitörölőt, ki lealázta és megöle a szabad Rómát.“

Most ez az egész óceán, melyet világirodalomnak nevezünk, mindig szélesebb és szélesebb habgyűrűzetekben reng a nagy súlyú könyvtől, mely ez oceánba esett. Súlyát, mint minden tárgynak, nagyon megsokszorozá ama körülmény, hogy *magasról* esett beléje, a francia trónról, melyet sokféle dicsfény környez: politikai lángész, hősi kard és írói toll.

A mi fejlő irodalmunk is — hála istennek — élénken szokott vizshangozni minden ily fontosabb világirodalmi eseményt, s ma már nyelvünkön olvashatjuk ama kitünő könyv első iveit, melyet minden műveltebb nemzet siet — jó fordítások által — egészen a magáévá tenni.

Az első füzet, mely e napokban jelent meg, díszére válik a hazai irodalomnak mind a fordítás, mind a küldisz tekintetében. Két jó tollú írónk: Székely József és Greguss Ágost vállvetve magyaríták azt, s bár idejük kevés volt, de ez időt a legsikeresebben használták föl, hogy a lehető legjobb fordítást adhassák az olvasó kezébe. Az a világos és klasszikai tömörségű nyelv, melyet a hatal-

mas uralkodó tacitusi példányok után sajátított el, igen sikerülten van visszaadva, s ki e legelső négy fejezetet átolvasta, bizonyosan türelmetlenül fogja várni a folytatást is, mely az első kötet végeig april elején okvetlenül meg fog jelenni.

A küldisz, mely e munkát megilleti, az Emich-nyomda érdeme, de érdeme egyszersmind az áldozatkész kiadó Ráth Mórnak is, kit — mint látszik — a magyar közönség részvétlensége maig sem tudott visszariasztani az ily költséges és valódi kockázatásokkal járó áldozatoktól.

Miután „Julius Caesar életéről“ magáról ez első hét iv után mit sem szólhatunk, a nagy zajt gerjesztett előszóról pedig, melyben a külföldi lapok inkább a császárt bírálták, mint az író, elég sok szétágazó véleményt hallhattak már az olvasók: legyen szabad inkább arról beszélni, hogy e híres könyv első füzeté mily fogadásban részesült nálunk.

Fájdalom, e mű sem szolgált egyéb, mint hogy megerősítsen egy szomorú tény, azt t. i., hogy a mi közönségünk az irodalmi termékekkel szemközt közönyösebb, mint volt bármikor.

Néhány száz aláíró jelentkezett, s a példányok oly lassan fogynak, hogy tán még Shakespeare „Julius Caesar“-jának (e remek történeti színműnek) is nagyobb közönsége volna, ha a nemzeti színház igazgatójának eszébe jutna e mai nap „alkalmi darabba“ lett szomorujátékot előadatni.

Tíz év előtt még másként volt.

Akkor egy világhírre kapott regény (a „Tamás bátya“) több ezer példányban kelt el, s a színházban egymás után szülte a teli házakat.

Általában minden hanyatlófélen van, s az egész irodalmi élénkség alig egyéb, mint tetszélet, lázas pírja egy aszkóros betegnek. Innen van, hogy egyikét vállalatot kivéve, mindent csak a kiadók elszántsága tart fenn, a kik még meg-megkísérlik az utósót, remélve, hogy „van még lelke Árpád nemzetének!“

Vannak, kik nem tartják jónak e kórállapot bevallását. Tegyük úgy, — mondják ezek, — mint a nagy üzerek, kik közelgő bukásukat leplezni akarván, fényes multságokat adnak, pompával veszik körül magukat, s ámitják a világot. De nem. Ez egy közös ügy, melyet nem szabad csalfa külszínért kockáztatni. Meg kell mondani, hogy a legfontosabb hazai ügyek egyike igen szomorú lábon áll; föl kell ébresztetni az alvókat elzsiabadásukból, s meg kell értetni, hogy ha a nemzet élni akar, szüksége van szellemi táplálékra; szüksége van arra, hogy irodalma életrevaló és virágzó legyen.

E közöny az oka annak is, hogy ma már a köz-

vélemény, mely másutt nagy hatalom, nálunk alig egyéb, mint egy sziklához láncolt Prometheusz. Csak láncait zörgeti néha; ez minden életjel, a mit ad. Föl-fölkialt, de nincs viszhangja. Így hiába itéli el még a közintézetek tétlen vezetőit is: azok dacolni mernek, s megmaradnak a helyen, melyet nem tudnak betölteni.

De reméljük, hogy mindez csak egy futó kórálom szomorú jelensége, melyre válság, s a váltságra igazi életelevenség következik. Reméljük, hogy az emberek belátják azon eszme igazságát, hogy egy nemzetet csupán a nagy műveltség képe-síthet erejének teljes kifejtésére. Ez, t. i. a belátás az első, a mi szükséges. Ha ez mindenkiben meg van, akkor nem félthetjük többé sem az irodalmat, sem egyéb fontos közügyeinket.

De ne komolykodjunk... menjünk inkább a vigardába, hol bál van.

Igen, a farsang ezuttal másodvirágot is hajtott, s a vidámság tündére a komoly böjt folyamában egy-estére ismét fölüté tarka sátorát. Ez az *izraeliták* farsangja volt, (a Purim-ünnep,) midőn az ő „Concordia“ című jótékony segélyző egyesületük álarcos vigalmat rendezett. — Elég diszes volt, de nem oly fényes, mint vártuk. Különösen nők kevesen voltak, s a napkeleti szépekből felényit sem lehetett látni, mint egy tavaszi délután az ujtér ligetei közt. A más felekezetűiekből sem jelentek meg annyian, mint a hogy óhajtottuk volna, mert végre is a kínai fal, mely minket e tevékeny és szellemes fajtól még mindegyre elkülönöz, nem nagy hasznunkra válik! Nyérjük meg őket pénzükért! — mondják sokan. Én azt mondom: nyérjük meg őket szellemükért! Az az életeleven frissesség és okos számítás, mely hatalmat adott nekik a régebbi kortul kezdve, midőn még „a vas ellen“ kellett védni magukat az aranynyal, egész maig, midőn többé nem a vasat, hanem csak a balitéleteket fordítják ellenök, — oly tényezők, melyeket jó lenne tőlük elsajátítunk. De nem csak számításuk, hanem fogékony szellemük is kiemeli őket. E faj, mely az irodalomnak egy Börnét és Heinet, a zenének egy Meyerbeert és Mendelsohn-t ajándékozott, minden időben szerette a szépművészeteket. Fővárosunkban is legtöbb könyvet az ő hölgyeik vesznek, (fájdalom, ma még nagyobbára idegen nyelvűeket,) s a világhírű zenészek előadásait is ők látogatják és tapsolják a legjobban. Ily körülmények közt nem lenne é nagy nyereség: — egészen hozzánk kapcsolni őket, hogy mindenünket a mink van, szintén sajátjukként tekintsék, s pártolják azokat anyagi és szellemi erejükkel? Valóban itt az ideje, hogy minden kínálkozó al-

kalmat fölhasználjunk a közeledésre, s ne csak egy-egy „jótékony bazár“ alkalmával vegyük igénybe gazdag hölgyeik erszényét, hanem hívjuk meg őket szívélyesen vigalmainkra, ünnepélyeinkre, s vegyüljünk közéljük örömeit, valahányszor csak ők hívják meg minket.

Az első lépéseknek bizonyosan lennének még kellemetlen oldalai is, de túrjuk el azért a nyereségért, a mit ez összesimulás folytán a jövőendő kapna.

— — — Jelen hangverseny-idényünk követi a hegyi patakok szélsőségeit. Néha medre jó ideig üresen, szárazon áll, majd meg egyszerre csak neki árad. Így, míg a mult hét folytán egy hangverseny

sem volt, most egy nap (például 19-dikén, midőn e sorok megjelennek,) kettő is vonz egyszerre. Egyik a pesti dalárdáé a redoutban, érdekes és változatos műsorral, másik a muzeum dísztermében, Volkmann Róberté, ki ez alkalomra egy „Sappho“ című nagy drámai zenekölteményt írt, melyet Carina k. a. fog énekelni. A kétségbeesett hű szerelem ez eszményi képét költők és képírók sokféleképen ábrázolták már; most egy szerény és kitünő zeneszerző kísérli meg, hogy a hangok erejével fesse elénk a szerencsétlen leányt, kinek kétségbeesését, ez emésztő lángot, csupán a tenger hullámai olthatták el.

Vadnai Károly.

Ujdon s á g o k.

* (*A pesti takarékpénztár*) legújabbán ismét 400 frtot adományozott a magyar írók segélyegyletének mint rendes évi illetéket. Mivé tehetné a hazánkban létező 60—70 takarékpénztár az írói segélyegyletet, ha évenként erejéhez képest megemlékezne róla, mint megemlékszik a pesti.

* (*A horvát országgyűlés*) bécsi hírek szerint april 17. s 24-ike között ülne össze; a választásokat már kiírni készülnek. A magyar országgyűlés összehívásáról most még nincs szó.

* (*Erdélyből*) írják, hogy a fenyegető inség ügyében a gazd. egyesület külön bizottmányt állított föl gr. Mikó Imre elnöksége alatt; ez rendezend Kolozsvár hangversenyt, szini előadást s talán carousselt. A föld népe sokhelyt már éhen hal, noha a gabona vékája 50 kron jár a piacokon. A székelyek kibujdosnak az országból, s az oláhokat éh-typhus, a rothadt kukurica miatt támadt ragály pusztítja.

* (*A Széchenyi-szobor*) helyeül a gr. Dessewffy Emil elnöklete alatt tartott bizottmányi gyűlés a lánchídtér közepét jelölte ki, s nem közvetlenül az akadémiái palota előtt levő tért, mint a helytartótanács ajánlá. E végett új tárgyalásokba bocsátkoztak Pest városával.

* (*Xántus a nemzeti muzeumnak*) újra néhány érdekes tárgyat ajándékozott. Többek közt aztek faragványokat, melyeket Xántusnak, midőn még Colimában (Mexikó) amerikai konzul volt, harmadéve egy mexikói tábornok, Doblado Manuel küldött meg szép levél kíséretében.

* (*A tud. akadémia*) már költözködik új palotájába. A régi szálláson holnap lesz az utolsó ülés, melynek végén a Teleki-dramapályázatról szóló jelentést, mint egyik bíráló, Pákh Albert olvassa föl.

* (*Vámbéry Londonban*) személyesen nyújtott be Russel lordnak emlékiratot, melyben Oroszországnak az ázsiai britt birtokok felé nyomulását vázolja. Itt megemlítjük, hogy „Közép-ázsiai utazásának“ magyar kiadása a napokban kikerül sajtó alól; kiállítása az angoléval vetekedik.

* (*Rákóczy fája.*) A „Győri K.“ írja, hogy a csanaki és kisbaráti határon egy régi szilfát a nép nagy kegyelettel őríz, mert a szóhagyomány szerint Rákóczy egyszer e fához kötötte lovát.

* (*A Dunán*) már közlekednek a gőzhajók Mohácsig.

* (*Uj hid a Tiszán.*) Záhony és Salamon közt a Tiszán át állandó hid építésére az engedély leérkezett. 80,000 frtba kerül, mit országos alaptól fedeznek.

* (*A „Magyar Sajtó“*) szerkesztését aprilban újra Hajnik Károly veszi át, s hetenkint csak kétszer fog megjelenni.

* (*Pesten népbank*) van keletkezöben, melyből minden munkás vagy iparos vehet kölcsönt, ha 10 évig hetenkint legalább 50 kr. befizetésére kötelezi magát.

* (*Nagy-Várad városa*) zenedét alapít.

* (*Névváltoztatások.*) Münzberger Tamás budai könyvkötő Érchegyi-re, Polencsár Gyűző pesti joghallgató Fellegi-re, Schädler Tamás Sági-ra változtatta vezetéknevét.

* (*A sorozás elől*) Fogaras vidékéről elillant katonakötelezettek névjegyzéke, mint minden évben, az idén is megjelent. E sajtóságos okmány 1113 oláh katonakötelezettet idéz egy év alatti pontos megjelenésre.

* (*A márciusi elesettek*) sirját Bécsben 13-kán reggel fehér-piros és német színű szalagokkal di-

szített koszorúkkal és virággal borították be. Az obeliszket tanulók, kézművesek, sat. nagy csoportja állta körül földetlen föve', áhitatos hangulatban.

* (*Lustkandel*) Deák közjogi értekezésére feleletet készít.

* (*Velencében*) e hó 7-én iszonyu sirocco dühöngött, mely a tengert annyira fölzávarta, hogy zúgása a Márk-teren is hallható volt.

— (*Az olasz parlamentben*) a halálbüntetés eltörlését elhatározták, s nem rég a kis Würtembergben tettek hasonlót. Fájdalom, hogy nálunk a közbiztonság eddig ezt tenni nem igen engedi meg.

— (*Julius Caesar élete*) Pfeiffer kiadásában is meg fog jelenni fordításban. Ennek írója Lamartine, és annál érdekesebb olvasmány most, mert Lamartine egészen másként festi a nagy római mint III. Napoleon. Napoleon a zsarnok lángesze jogosultságát, Lamartine pedig a népek jogait védi a zsarnok ellen.

— (*Németh Jánostól*) közelebb negyven dal fog zongorára alkalmazva, egy bokrétában megjelenni s ezek mutatványául szolgálhat azon zenemű, melyet lapunk mult számában közöltünk. Németh János neve, mint szerző már elég ismeretes s úgy hisszük, hogy dalgyűjteményét hölgyeink majd kedvesen fogadják.

* (*Mexikói állapotok.*) Mexikóból írják, hogy Miksa császár barátságos viszonyba törekszik lépni az észak-amerikai kormányval. A lakosság gyűlöli az idegen zsoldosokat, s a belga s más legiobeliak a főváros belsejében vagy magános helyekre nem igen járhatnak életveszély nélkül. Juarez kiáltványt bocsátott ki, melyben kimondja, hogy Mexikó szerencsétlenül küzdött függetlenségeért, de még nincs legyőzve.

* (*Párisban biztosító-társulat*) alakult testi sérülések ellen, melynél a gyár- és bányatulajdonosok munkásaikat biztosítatják.

* (*Gelencsért, a híres rablóvezért*) e napokban Kaposvárt katonai bíróság elé állították. Egy kíváncsi levelező külsejéről a következőket írja: Közép termet, széles vállal; huszáros mell, a deli termetet piciny lábak tartják, s a vékony nyak olyan szabályos, szép főt hord, mely pórnépünk közt ritkítja párját. Homloka magas; égszín-kék szemeit vastag szemöldök árnyalják. Gazdag gesztenyeszín haja szépen hátra fésülve, míg a görög orr alatti szőke bajusz s az állszakáll alig 26 évről tanuskodnak. Kinézése szelid és bűnbánó.

* (*Napoleon munkája*) diszkiadásához mellé-

kelve van a császár arcképe, mely azonban inkább hasonlít I. Napoleonhoz. A palotába bejáratosok állítják, hogy e kép hasonlít ahhoz is, a mint a régiek Augustus Caesart rajzolták.

* (*A lengyel menekülteket*) Svájcba most már csak úgy fogadják be, ha utlevelők van, mit a svájci konzul Bécsben láttaozott. Egész csoportokat szállitnak Londonba e szerencsétlenekből.

* (*Sajátságos fegyvercsempészés.*) Sz. Pétervárról írják, hogy a Pultuskban levő huszárezred parancsnoka feltűnőnek találván a szomszéd faluban igen gyakran előfordult temetkezéseket — járványnak hire hamva sem volt — egy alkalommal a koporsót, a mint a sirba leereszteni akarták, erőszakkal feltörette, s ime rakva volt az fegyverekkel. Hasonló hullákat találtak az előtte közelebb eltemetett 15 koporsóban is. A papot tüstint el-fogták.

— (*Sz. Kalocsa Róza neveldéjében,*) melynek sikeres vizsgáiról multkor már megemlékeztünk, a tanév másodikfele 15-én kezdődött meg, a t. szülék azonban leánykáikat e hó végeig kéretnek beadni, mert bár a fölvétel nincsen időhöz kötve, a tanrend-szer tekintetéből mind a növendékekre, mind a tanárookra nézve előnyösebb a tanítás pontos megkezdése. E nevelében a szokott tantárgyakon és idegen nyelveken kívül fő suly van fektetve a magyar szellemű kiképzésre. Az intézet helyisége: aldunaszor, 2-ik szám.

Képtalány.

Megfejtése a 11-dik számban lesz.

A 9-dik számunkban közölt képtalány megfejtése ez:
„Egyszer volt Buddha kutyavásár.”